

- Єщенко 2001: Єщенко, Т. А. Метафора в українській поезії 90-х років ХХ ст. [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Єщенко Тетяна Анатоліївна. — Донецьк, 2001. — 337 с.
- Костенко 1989: Костенко, Л. В. Вибране [Текст] / Ліна Костенко. — К.: Дніпро, 1989. — 559 с.
- Павличко 1979: Павличко, Д. В. Вибрані твори в двох томах [Текст] / Дмитро Павличко. — К.: Дніпро, 1979. — Том перший. — 517 с.
- Пустовіт 1979: Пустовит, Л. Е. Лексико-семантическая структура метафоры: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Украинский язык» [Текст] / Л. Е. Пустовит. — К., 1979. — 26 с.
- Симоненко 2004: Симоненко, В. А. На схрещених мечях: [вibr. твори / передм. О. Гончара; упорядкув., післямова, комент. В. Костюченка] [Текст] / Василь Симоненко. — К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. — 384 с.
- Тиха 2007: Тиха, Л. Ю. Метафора в поетичному дискурсі Івана Драча [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Ю. Тиха. — К., 2007. — 19 с.

Статья продолжает цикл публикаций, посвященных анализу синтаксической структуры метафоры. В частности рассмотрены трех- и четырехкомпонентные метафорические конструкции как форма реализации комплексной образности, охарактеризованы смысловые особенности отдельных моделей.

Ключевые слова: метафорическая конструкция, модель, смысловая структура метафоры.

The article continues the cycle of publications devoted to the analysis of metaphor syntactic structure. Particularly three- and four-componential metaphorical constructions are observed as a form of complex figurativeness realization; sense peculiarities of some models are characterized.

Keywords: metaphorical construction, model, sense structure of metaphor.

Надійшла до редакції 7 вересня 2010 року.

Лілія Терещенко

ББК 81.432.1

УДК 81.111.33

ЕМОТИВНІ ДОМІНАТИ СУБ'ЄКТА МОВЛЕННЯ У ДИСКУРСІ НЕПРАВДИ

У статті окреслені основні напрями дослідження емотивних характеристик неправдивого мовлення. Визначено такі параметри емотивного дейксису дискурсу неправди як: емотивна інтенція, тональність емоції, спрямованість емоції, модальність емоції. Водночас виділено дві категорії показників емотивності дискурсу неправди, проаналізовано типи цих показників.

Ключові слова: емотивний дейксис, дискурс неправди, показники емотивності.

Утвердження антропоцентричних засад сучасних лінгвістичних досліджень обумовлює звернення до багатоаспектного вивчення сутності й функцій суб'єкта мовлення, що вимагає, в свою чергу, інтеграції декількох наукових напрямів. До **актуальних** питань, що привертають увагу представників лінгвокогнітивного, психолінгвістичного та дискурсивного напрямів лінгвістичних досліджень відноситься категорія *емотивності*, яка дозволяє визначити інтенціональні, модальні й семантичні характеристики мовлення як прояви його суб'єктивності. Емоції є мотиваційною основою діяльності людини, в тому числі й мовленнєвої, що дозволяє розглядати їх як об'єкт лінгвістичних досліджень [Гладько 2000, Шаховский 2008]. *Емоція* – це реакція суб'єкта на стимул, який змушує людину по-іншому групувати об'єкти світу та їхні властивості [Шаховский 2008: 58], відповідно, емотивність мовлення слід розглядати як одну з характеристик суб'єкта мовлення.

Об'єктом цього дослідження є *мовна особистість брехуна* (МОБ), яка представляє собою особливий тип мовної особистості, що відтворює систему найбільш значимих й типових когнітивних, прагматичних і мовленнєвих характеристик суб'єктів неправдивого мовлення. **Предметом** дослідження виступають емотивні доміанти, характерні для суб'єкта неправдивого мовлення, які визначають особливий спосіб і ступінь пізнання ним оточуючого світу та відображення у мовленні.

Мета статті – дослідити основні параметри емотивного дейксису дискурсу неправди, що відображають його суб'єктні характеристики. Завданнями дослідження, у свою чергу, є: 1) визначити параметри емотивного дейксису дискурсу неправди; 2) виявити форми мовної об'єктивації показників емотивності у дискурсі неправди; 3) виокремити показники справжніх емоцій брехуна та мовні форми їх вираження.

Суб'єкт неправдивого мовлення виступає учасником дискурсу неправди, визначаючи при цьому провідні характеристики останнього. **Дискурс неправди** можна визначити як комунікативну подію наділення складного мовного знаку смыслом, під час якої відбувається взаємозалежна ментально-комунікативна діяльність її учасників, при цьому принаймні один з учасників прагне модифікувати уявлення адресата про дійсність шляхом вербалізації хибної, на його думку, інформації. За онтологічними характеристиками концептуальні системи суб'єктів правдивого й неправдивого мовлення тотожні: вони відтворюють «у вигляді структурованих

й упорядкованих знань уявлення про світ, дійсність і результати внутрішнього рефлексивного досвіду» індивіда [Селіванова 2008: 405]. Однак ці концептуальні системи різняться за своїм змістовим наповненням й аксіологічними характеристиками, зокрема, наявними у брехуна прихованими знаннями й емоціями.

Ключові складові концептуальної системи МОБ представлені у формі домінант, які визначають комунікативні та мовленнєві характеристики мовця. Згідно вчення А. А. Ухтомського про **домінанту** як «панівний осередок збудження» у нервовій системі, вона є психофізіологічною основою уваги й предметного мислення, в тому числі й понять та уявлень [Ухтомский 2002: 49]. «Будь-який індивідуалізований психічний зміст, що перебуває в нашому розпорядженні й може бути нами відтворений, є слідом пережитої колись домінанту» [Ухтомский 2002: 1] (*переклад наш.* – Т. Л.). Таким чином, домінанти можна розглядати як індивідуалізуючі фактори активного відношення суб'єкта неправдивого мовлення до дійсності.

Емотивні домінанти суб'єкта неправдивого мовлення стали предметом як психологічних [Ekman 1997; Masip 2004], так і лінгвістичних [Шаховский 2008] студій. Н. М. Панченко, зокрема, вказує на мотивуючу роль емоцій в генезисі неправди. Домінуючими емоціями, що спричиняють неправду, з одного боку, є страх, а з іншого, – любов до ближнього, співчуття, бажання захистити [Панченко 1999]. Відношення «емоції – неправда» передбачає не лише роль емоцій у мотивації неправдивого мовлення, але й приховування мовцем справжніх емоцій, а також їхню імітацію [Masip 2004: 155].

Для прикладу: '*...>I've been talking to the Principal about the Collage Open Week at the end of term. He wants the History Department to throw something into the pool, you see, and I've been wondering about you. 'Oh, really?' Surely there were others better qualified to be thrown into the pool?*' [Amis 2002: 25]. У розмові з керівником, мовець (Джим) імітує потішене самолюбство з приводу доручення підготувати лекцію, що виражається у висловлюванні '*Oh, really?*'. Насправді, його подив пов'язаний з негативною оцінкою отриманої пропозиції. Приховане роздратування з приводу додаткової роботи виплескується в подумки промовленому саркастичному зауваженні *Surely there were others better qualified to be thrown into the pool?*. Легко вбудовуючись за своїми структурно-семантичними характеристиками в канву діалогу, воно стає ключовим у розумінні хитросплетінь думок і почуттів Джима. У ньому відбувається зміна метафоричного образу, вжитого комунікативним партнером: нежива сутність (*to throw something into the pool*) трансформується на живу істоту (*others better qualified to be thrown into the pool*), що змінює зміст «долучитись до спільної справи» на негативно оцінене «кинути когось у якість поживи».

Емотивна домінанта є інгерентною характеристикою суб'єкта неправдивого мовлення, навіть якщо актуалізація висловлювання, начебто, відбувається без будь-яких емотивних сигналів. «Відсутність» останніх лише вказує на вмиле приховування або ж маскування брехуном своїх емоцій. Наприклад, у ситуації конфлікту, що загрожує життю скандального фотографа, він намагається приховати у мовленні широкий спектр своїх емоцій (страх, відроза, радість з приводу того, що переслідувачі введені в оману): '*Well, you got beat up: I got beat up, so we are square. Just keep your long nose out of this little ol' town in the future. 'I'll do that,' Cade said tonelessly*' [Chase 2008: 196] – контролюється не лише лексико-семантичне оформлення власного висловлювання, але й просодичні характеристики.

Нещире або неправдиве вираження емоцій стає можливим завдяки тому факту, що «усі фізіологічні та лінгвістичні параметри емоцій всередині даної лінгвокультури для усіх користувачів вербальної мови кодуються однозначно» [Шаховский 2008: 167]. Зокрема, імітація емоції часто супроводжується її прямою номінацією, як то «цікавість», «страх», «співчуття»: '*I was interested in the question you asked at the parents meeting, "Mr. Bruce. This was untrue. He was not interested in the question..."*' [Cheever 1980: 325] – бажачи познайомитись із привабливою жінкою, мовець висловлює зацікавленість у поставленому нею питанні, яке насправді йому байдуже.

Емотивні домінанти суб'єкта неправдивого мовлення визначаються за параметрами **ЕМОТИВНОГО ДЕЙКСИСУ** – способу, в який емоціональні характеристики суб'єкта неправдивого мовлення визначають специфіку плану змісту й плану вираження його висловлювань. Іншими словами, емотивний дейксис виступає вихідним пунктом у (а) вербальній поведінці особистості, її індивідуальній шкалі цінностей, в сприйнятті світу та його емоційному «картируванні» [Шаховский 2008: 44]. Його можна представити як систему координат суб'єктивної емоційної орієнтації, в якій ситуація представлена як «точка перетину» або особливе поєднання їх актуальних значень за параметрами: емотивна інтенція, тональність емоції, спрямованість емоції, модальність емоції [Жура 1999: 194-195].

Емотивна інтенція визначає ціль емотивного впливу, якою може бути намір: а) змінити емоційний стан адресата; б) виразити / приховати певні емоції в емоційній або нейтральній комунікативній ситуації. Мотиви, що спонукають мовця до неправди, виступають також і мотивами, що спонукають його чинити вплив на емоції адресата, як то: страх, бажання захистити себе чи ближнього, зберегти приватність тощо. Вплив на емоційний стан адресата використовується суб'єктом неправдивого мовлення задля модифікації його ціннісних орієнтацій та діяльності. Зловживання мовцем зазначеним механізмом (емоційна маніпуляція) перетворює неправду на різновид вербальної агресії [Шаховский 2008: 169].

Для прикладу: опинившись перед важким вибором між лояльністю до подруги-колеги та ризиком втратити коханого, що нечесно отримав обіцяне подрузі підвищення, жінка веде розмову таким чином, щоб уникаючи звинувачень, змусити коханця відмовитись від посади. Акцент робиться саме на негативних емоціях

адресата стосовно роботи, оскільки раціональна аргументація такого рішення відсутня: *'They're pigging bastards,' she said eventually. Gary looked up warily. 'I suppose. 'They suck the blood out of you.' 'Shamelessly,' Gary agreed more robustly. 'It just makes me sick to have to work here!' 'Me too! God, I hate this place! If it wasn't for my two mortgages, I'd... I'd...' 'Quit!' 'Well. That's a bit drastic.' They smiled crookedly at each other* [Dowling 2002: 29-30]. Незважаючи на майстерне використання риторичної стратегії, жінка не досягає мети, оскільки адресат зберігає критичний погляд на ситуацію, адже він лише розігрує роль виснаженого й обуреного працівника.

Зміна емоційного стану адресата можлива шляхом використання мовцем емоційно-оцінної лексики. Зокрема, характеристика іншої дівчини, яка лише на декілька років старша за дівчину-мовця, як *'She's ages older than I am'* [Parker 2009: 12] спрямована на формування в очах хлопця невігідного для суперниці образу «старої дівчи».

Інтенція виразити або приховати певні емоції в емоційній або, навпаки, нейтральній комунікативній ситуації пов'язана з наміром суб'єкта неправдивого мовлення створити довершений образ, уникнути протиріч у власній «грі». Так, у напружений момент, що загрожує життю чоловіка, він намагається виявити адекватну реакцію на перевірку паспортів полісменами (насправді, опізнаними ним переодягнутими переслідувачами). Ані голосом, ані словами він не видає охопившого його страху і вирає собі час для втечі: *Your passports please,' the policeman said. 'You haven't registered in the hotel...that is an offence.'* <...> *Watching, Cade wasn't fooled by this by-play. <...> 'Mine's in my bedroom,' Cade said casually. 'I'll get it.'* He began walking slowly towards his bedroom, his body stiff with **fear**, his heart thumping [Chase 2008: 255].

Тональність емоції відображає оцінку мовцем параметрів комунікативної ситуації, що передає варіанти: добрий / поганий; сумнівний, вірогідний / достеменний; бажаний / небажаний тощо [Шаховський 2008: 102]. Співвідношення емоцій та оцінки може бути представлене за допомогою лінійного ряду: першопричина емоції (фізичне сприйняття або ментальне споглядання певного стану речей) :: раціональна оцінка цього стану дійсності як бажаного чи небажаного, очікуваного чи неочікуваного для суб'єкта :: власне емоції та емоційне відношення до дійсності як результат двох попередніх фаз [Гладько 2000: 31]. Розглянемо приклад: *When I returned to the pen the screaming hit me again like a pneumatic drill and Carmody, sweating and slightly pop-eyed, looked up from the ear where he was still jabbing fruitlessly. It seemed to me that everybody had had enough. Using sign language I indicated to the student that I'd like to have a go and by a happy chance my first effort brought a dark welling of blood into the syringe. <...> 'Nothing very exiting at the next place,' I kept my triumph out of my voice as we drove away* [Herriot 1977: 192]. Схвально оцінюючи ситуацію, коли він впорався з завданням більш професійно, ніж зарозумілий студент-практикант, ветеринар намагається змінити в мовленні тональність власних позитивних емоцій на нейтральну, що, по-перше, вимагається суспільними нормами ввічливості, а по-друге, доповнює образ лікаря-професіонала, для якого подібні ситуації стали рутинною.

Спрямованість емоції представляє адресованість емоцій, які можуть стосуватись як компонентів комунікативної ситуації (зовнішня), так і власного емоційного стану мовця (внутрішня). Прикладом зовнішньої спрямованості емоцій є імітація суб'єктом неправдивого мовлення почуття захоплення адресатом: *'Yes, I'm Cade. How did you know?' 'How do I know? My dear man! I am probably your most dotty fan! <...> I am on vacation, and I am crazy about your photographs. Is that the kind of thing you want to know?'* [Chase 2008: 258-259]. Розігруючи роль фанатки відомого фотографа, жінка-спецагент вдається до експліцитного вираження захоплення й схвильованості (*My dear man!, your most dotty fan, crazy*).

Модальність емоції – якісна характеристика, що визначає різновиди емоцій МОБ. Характерними емоціями суб'єкта неправдивого мовлення, виявленими в процесі досліджень неправдивої комунікації, є: негативне відношення, зневага до адресата; сором і відчуття провини за брехню; страх бути викритим; задоволення від вдалого обману [Ekman 1997; Masip 2004]. Умовою вдалої реалізації неправди є прихований характер зазначених емоцій. Зокрема, негативне ставлення, зневага та роздратування щодо адресата замінюються нещирим мовцем на нейтральні, або ж навіть трансформуються на протилежні (любов, повагу). *'I love you, dalling'* [Waterhouse 1962: 59] – каже чоловік своїй нареченій, яку зневажає й зраджує. Звернемо увагу на особливу вимову слова *darling*, що є індикатором внутрішнього психологічного протистояння двох емоцій.

Показники емотивності дискурсу неправди розглядаються нами як емотивно марковані компоненти неправдивого висловлювання, що, з одного боку, експліцитно або імпліцитно вказують на характер емотивних інтенцій брехуна й моделюють вірогідне емоційне реагування адресата, а з іншого, прямо чи опосередковано можуть вказати на базову модальність емоцій самого суб'єкта неправдивого мовлення. Перша категорія показників представлена, згідно класифікації С. В. Гладько, трьома типами: сигнали емотивності, емотивні ситуації та емотивні топіки.

Сигнали емотивності пов'язані зі стимулюванням емоційної реакції адресата на семантику окремих елементів висловлювання: *'Aren't they right bloody bastards? To keep you in the dark like that?'* Mr Chapman sensed that Duggie's sympathy was manufactured [Dowling 2002: 286] – використання оцінної й інвективної лексики покликане зімітувати емоції співчуття та обурення. **Емотивні ситуації** спрямовані на вираження емоційного відношення нещирого мовця до предметної ситуації та формування відповідного відношення адресата: *'I can fly all right,' he said, 'and they'll need people once this war gets going – they say it'll be won or lost in the air, this time.'* *'Aren't you afraid?'* she said quietly. *'Not a bit,' he said. Then he covered his eyes with his hand and*

said: 'Yes, I am.' She thought he was very brave and held his arm [Follett 1981: 30]. Оголошення хлопця про намір стати бойовим пілотом викликає захоплення у дівчини, яка у відповідь на «авансований» героїзм піддається звабленню.

Емотивні топіки пов'язані з кристалізацією емоційних переживань учасників комунікації, які об'єктивуються в ключових емоційно значимих компонентах тексту [Гладь 2000: 120]. У неправдивій комунікації емотивні топіки представляють концептуально єдиний фрагмент дискурсу, зосереджений на експлікації емоцій, що імітуються нещирим мовцем: 'Barbara – 'I began, making a couple of well-feigned false starts. Do you think it's wrong for people to have, you know, feelings?' The Witch looked at me, too directly for my liking. 'Not if they're genuinely in love with each other,' she said. 'Would you think it wrong of me to have – feelings?' The Witch, speaking briskly and firmly as though she had been waiting for this one and knew what to do about it, said: 'I think we ought to be married first.' I looked at her sorrowfully. 'Dalling.' [Waterhouse 1962: 61]. У процесі зваблення дівчини мовець концентрує усі вербальні, невербальні (сумний погляд) й паравербальні (паузація) засоби для створення образу закоханого, охопленого пристрастю, але поважаючого бажання дівчини.

Показники, що вказують на справжні емоції нещирого мовця, відносяться дослідниками неправдивої комунікації до сигналів неправди [DePaulo 2003], тобто засобів мимовільного пред'явлення мовцем частини інформації, яка ним приховується від адресата. На нашу думку, в ролі вербальних сигналів неправди можуть виступати ненавмисно використанні суб'єктом неправдивого мовлення **афективи** (слова з первинним емотивним значенням, як то: вигуки, інвективи, емоційно-оцінні прикметники [Шаховський 2008: 78]), наприклад: '**Oh, bother!**' [Coolidge 2001: 313] – мимовільно вигукує дівчина при звістці про те, що спільні плани з симпатичним їй капітаном відміняються через хворобу його небоги, яку вона, нібито, дуже любила. Вербальними сигналами нещирих емоцій можуть послужити й **конотативи** (стилістично марковані слова з емотивним компонентом значення), з-поміж яких виділяють деривати з афіксами емотивно-суб'єктивної оцінки, на зразок: *Holdie* у звертанні до дорослого чоловіка та слова з метафоричним значенням, що мають оцінні та експресивні семи: '**He is a pig,**' said Holden. And you are **an ass.** [Leib 1990: 109] – негативне відношення до адресата «просочується» у вербалізовану оцінку третьої особи.

Про неправду свідчать також емоційно заряджені висловлювання в ситуації, яку нещирий мовець представляє в якості нейтральної: *If she drove away now he might shoot – what instinct had warned him to take the gun into the house this time? – and while she herself might chance it, she could not endanger Jo. She said: 'Just putting the jeep away.' 'You need Jo's help for that?' "He likes the ride. Don't cross-examine me!"* [Follett 1981: 278]. Намагаючись врятувати сина від свого коханця, який вже вбив чоловіка, жінка представляє поїздку на джипі як невинну розвагу, але в останній момент не стримується, висловлюючись у занадто емоційний та імперативний спосіб.

Отже, у дискурсі неправди показники емотивності (свідомо модельовані брехуном) та показники його емоцій (мимовільні сигнали неправди) вступають у відношення контамінації, оскільки їхня семантична та структурна неоднорідність супроводжується як неоднозначністю емоцій, які вони викликають, так і загальним ускладненням процесу смислотворення неправдивого висловлювання. Проблема визначення концептуальних домінант суб'єкта неправдивого мовлення не вичерпується цим дослідженням. **Перспективним** є дослідження когнітивних і ціннісних домінант суб'єкта неправдивого мовлення, що надасть змогу відтворити цілісну концептуальну систему останнього.

Література

Гладь 2000: Гладь, С. В. Эмотивность художественного текста: семантико-когнитивный аспект (на материале современной англоязычной прозы) [Текст]: дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / С. В. Гладь. – Киевский государственный лингвистический ун-т. – Киев, 2000. – 223с.

Жура 1999: Жура, В. В. Способы экспликации эмоционального дейксиса английской языковой личности в речевом пространстве угрозы [Текст] / В. В. Жура // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики – Волгоград: Перемена, 1999. – С.194-200.

Панченко 1999: Панченко, Н. Н. Средства объективации концепта «обман» (на материале английского и русского языков) [Текст]: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Н. Н. Панченко. – Волгоград, 1999. – 20 с.

Селіванова 2008: Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712с.

Ухтомський 2002: Ухтомський, А. А. Доминанта. Статьи разных лет. 1887-1939 [Текст] / А. А. Ухтомский. – СПб.: Питер, 2002. – 448с. – ISBN 5-318-00067-3.

Шаховський 2008: Шаховський, В. И. Лингвистическая теория эмоций: Монография. [Текст] / В. И. Шаховский. – М.: Гнозис, 2008. – 416с. – Библиогр.: с. 389-408. – ISBN 978—94244-019-0.

Amis 2002: Amis, K. Lucky Jim [Text] / Amis Kingsley. – М.: Цитадель, 2002. – 304с.

Chase 2008: Chase, J.H. Cade [Text] / J. H. Chase. – М.: Айрис-пресс, 2008. – 320с

Cheever 1980: Cheever, J. The Bus to St. James's // The Stories of John Cheever [Text] / John Cheever. – N.Y.: Ballantine Books, 1980. – P. 320-338.

Coolidge 2001: Coolidge, S. What Katy Did at School & What Katy Did Next [Text] / Susan Coolidge. – L.: Wordsworth Editions Ltd., 2001. – 341p.

- DePaulo 2003: DePaulo, B.M., Malone, B.E., Lindsay, J.J., Chalton, K., Cooper, H. Cues to Deception [Text] / B. M. DePaulo, B. E. Malone, J. J. Lindsay, K. Chalton, H. Cooper // Psychological Bulletin. – 2003. – Vol. 129. – No. 1. – P.74-118.
- Dowling 2002: Dowling, C. Expecting Emily [Text] / Clair Dowling. – London: HEADLINE BOOK PUBLISHING, 2002. – 501 p.
- Ekman 1997: Ekman, P. Should we call it expression or communication [Text] / P. Ekman // Innovations in Social Science Research. – 1997. – Vol. 10. – № 4. – P. 333-344.
- Follett 1981: Follett, K. Eye of the Needle [Text] / K. Follett. – London & Sydney: Futura Macdonald & Co, 1981. – 322p.
- Herriot 1977: Herriot, J. Let Sleeping Vets Lie [Text] / J. Herriot. – London & Sidney: Pan Books, 1977. – 251p.
- Leib 1990: Leib, F. A. Sea Lion [Text] / F. A. Leib. – N.Y. Penguin Books, 1990. – 400 p.
- Masip 2004: Masip, J., Garrido, E., Herrero, C. Defining Deception [Text] / J. Masip, E. Garrido, C. Herrero // Anales de psicologia. – 2004. – Vol. 20. – No. 1. – P.147-171.
- Parker 2009: Parker, D. The Last Tea [Text] / Dorothy Parker // English Learner's DIGEST. – 2009. – №6. – P. 12-13.
- Waterhouse 1962: Waterhouse, K. Billy Liar [Text] / K. Waterhouse. – L.: Penguin Books, 1962. – 187 p.

В статье представлены основные направления исследований эмотивных характеристик неправдивой речи. Определены такие параметры эмотивного дейксиса, как: эмотивная интенция, тональность эмоций, направленность эмоций, модальность эмоций. Кроме этого, выделены две категории показателей эмотивности дискурса неправды, проанализированы типы этих показателей.

Ключевые слова: эмотивный дейксис, дискурс неправды, показатели эмотивности.

The article reviews the main approaches that investigate emotive signs of the dishonest speech. The parameters of the emotive deixis, such as emotive intention, emotive tone, direction of emotions, and emotive mode are defined. Two categories of emotivity markers in the discourse of lies are analyzed.

Keywords: emotive deixis, discourse of lies, emotivity markers.

Надійшла до редакції 14 вересня 2010 року.

Оксана Щепка

ББК Ш12=411*31

УДК 81'366

ТИПОЛОГІЯ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті подано порівняльний аналіз компаративних фразеологічних одиниць в українській та в російській мовах, визначено особливості структури фразеологічних порівнянь, семантичне наповнення їхніх компонентів у кожній мові із заявлених, окреслено функційні параметри, виявлено типологію фразеологічних порівнянь.

Ключові слова: фразеологізми, компаративні фразеологічні одиниці, порівняння.

У сучасній лінгвістиці фразеологічні одиниці вивчені глибоко і детально на матеріалі різних мов. Початок вивчення фразеологізмів пов'язують з ім'ям швейцарського вченого Шарля де Баллі. Пізніше, базуючись на теорії Ш. Баллі, свою концепцію фразеологічних одиниць розробив В. Виноградов. На сьогодні слід зазначити цікаві наукові розвідки у царині фразеології таких мовознавців, як В. Мокієнко, В. Телія, О. Юрченко, В. Калашник, М. Алефіренко, Ю. Прадід, О. Селіванова та ін. Незважаючи на численні дослідження вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, до цього часу неузгодженою залишається термінологія фразеології, зокрема найменування її об'єкта. Так, у різних джерелах активно фігурують такі терміни, як «фразеологізм» (ним послуговується більшість дослідників), «фразеологічна одиниця» (М. Алексенко та ін.), «фразама» (В. Білоноженко і т. д.), «фразеологічний вислів», «фразеологічний вираз», «фразеологічний зворот» тощо. На нашу думку, усі запропоновані терміни мають право на існування; які з них залишаться у науковому обігу, покаже час.

Дослідження фразеологічних одиниць свідчать про високу частотність вживання компаративних фразеологізмів як в усному, так і в писемному мовленні. Порівняльні фразеологізми як окремі мовні одиниці розглядали В. Виноградов, О. Кунін, А. Назарян, І. Чернишова та ін. Дослідженню структурних, семантичних і стилістичних властивостей компаративних фразеологізмів присвячено ряд наукових праць в українській (А. Маратова, А. Найда), російській (Л. Лебедєва, В. Огольцев) та в інших мовах. Водночас окремі проблеми структурно-семантичної організації та особливості функціонування цієї групи фразеологічних одиниць в українській та в російській мові у порівняльному аспекті поки що залишаються поза увагою мовознавців, що й